

Герцовська Н. О., Беца К. А.,
Мукачівський державний університет, м. Мукачів

АНГЛІЙСЬКИЙ МОВЛЕННЕВИЙ ЕТИКЕТ: КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто англійський мовленнєвий етикет, а саме його комунікативно-прагматичний аспект. Досліджено особливості відтворення етикетних форм англійських питальних речень. Визначено принципи реалізації ввічливості та коректності за допомогою модальних дієслів, майбутнього часу дієслова, розповідні та розділові запитання, прямі питання та наказові питальні речення.

Ключові слова: мовленнєвий етикет, комунікативна ситуація, ввічливість, коректність.

В статье рассмотрен английский речевой этикет, а именно его коммуникативно-прагматический аспект. Исследованы особенности воспроизведения этикетных форм английских вопросительных предложений. Определены принципы реализации вежливости и корректности с помощью модальных глаголов, будущего времени глагола, а также повествовательные и разделительные вопросы, прямые вопросы и вопросительно-приказательные предложения.

Ключевые слова: речевой этикет, коммуникативная ситуация, вежливость, корректность.

The article deals with the English speech etiquette, namely with its communicative and pragmatic aspects. The peculiarities of reproduction of etiquette forms of the English interrogative sentences have been investigated. The realization of principles of politeness and correctness using modal verbs, the future tense forms of the verbs; disjunctive, narrative, direct questions and interrogative imperative sentences has been defined.

Key words: speech etiquette, communicative situation, politeness, correctness.

Гідна поведінка людини цінувалася ще в античному суспільстві. Однак греки вважали, що людина може поводитися добре лише тоді, коли вона має певні моральні якості, гармонію «духу та тіла» (за Платоном), зовнішнього та внутрішнього. Проте зовнішня поведінка людини, що відповідає моральним нормам та правилам доброго тону, тільки тоді набуває особистісного смислу, якщо в основі її лежать моральні мотиви. Пристойна поведінка – це, насамперед, результат осмисленого ставлення до власних вчинків, відповідальності за їх наслідки [5, с. 34-37]. Не випадково видатні гуманісти минулого про гідну поведінку говорили так: «Хороші манери складаються з дрібних самопожертв» (Р. Емерсон); «Поведінка – це дзеркало, в якому кожен показує свій образ» (Й.-В. Гете); «Спілкуючись з людьми, думай не про свою користь, а про користь того, з ким спілкуєшся, і не про те, як ти будеш судити про нього, а як він буде судити про тебе» (Л. Толстой). Культура поведінки – це складова частина культури людини, вона виступає зовнішнім проявом духовного багатства особистості та її внутрішнього світу.

Окремо виділяють культуру мови (мовленнєвий етикет) – це система вимог, регламентацій стосовно вживання мови в мовленнєвій діяльності (усній чи писемній). Культурою мови називають дотримання ustalених мовних норм усної і писемної літературної мови, а також свідоме, цілеспрямоване, майстерне використання мовно-виражальних засобів, залежно від мети й обставин спілкування. Вважається, що мовленнєвий етикет є однією з найважливіших характеристик поведінки людини. Адже без знання прийнятих у суспільстві форм етикету, без вербальних форм вираження ввічливих стосунків між людьми, індивід не може ефективно, з користю для себе і оточуючих здійснювати процес спілкування.

Отже, мовленнєвий етикет маючи довгу історію, залишається актуальним предметом дослідження багатьох дисциплін.

Крім того, мовленнєвий етикет як важливий та цікавий феномен досліджується різними лінгвістичними дисциплінами. На нього звертають свою увагу культура мови, стилістика, соціолінгвістика. Проте під час дослідження явищ мовленнєвого етикету звертаються до двох основних аспектів: соціолінгвістичного і стилістичного [4, с. 20].

Соціолінгвістика цікавиться соціальною стороною мовленнєвого етикету. За допомогою мовленнєвого етикету відбувається соціальний вплив комунікантів один на одного, що характерно для спілкування взагалі, а в мовленнєвому етикеті виявляється особливо яскраво. Соціальна диференціація носіїв мови, їх постійний соціальний статус і змінні соціальні ролі диктують добір одиниць і, як наслідок, закріпленість за групами носіїв стилістично маркованих формул тощо [6, с. 16-21].

З точки зору ж стилістики мовленнєвий етикет – це явище надстильове, не прекріплене до жодного стилю. Можна говорити лише про більшу чи меншу міру його вияву у тому чи іншому стилі. Наприклад, найтиповішою формою вияву мовленнєвого етикету є усне контактне спонтанне діалогічне мовлення, і ці ознаки наближають мовленнєвий етикет до розмовного мовлення. Проте мовленнєвий етикет не належить до розмовного мовлення, а тим більше до розмовного стилю (хоча найбільш повно мовленнєвий етикет виражається саме в усному розмовному мовленні).

Дослідження етикетної лексики в сучасній лінгвістиці перш за все опирається на праці професора М. П. Фабіан, в котрих поруч з англійським мовленнєвим етикетом досліджується також український та угорський [7].

Таким чином, актуальність дослідження визначається підвищеним інтересом дослідників до поняття мовленнєвого етикету. З точки зору лінгвістики недостатньо розкритим залишається комунікативно-прагматичний аспект мовленнєвого етикету. Новизна статті полягає саме у визначенні особливостей відтворення етикетних форм англійських питальних речень, що може допомогти у навчанні учнів та студентів розмовної практики з англійської мови.

В різних англомовних комунікативних ситуаціях, та відповідно, в різних питальних реченнях по-різному реалізується принцип ввічливості, який є вагомою складовою англійського мовленнєвого етикету [1, с. 75].

Принцип ввічливості в питальному реченні обумовлюється, перш за все, можливістю мовця брати на себе ініціативу і такти чином, немовби, контролювати дії слухача. У деяких випадках некоректно поставлене запитання може поставити адресата у незручне становище, вихід з якого іноді важко знайти. Питання ввічливості або коректності у англійському мовленнєвому етикеті стосується головним чином тематичного змісту розмови взагалі та питального акту зокрема. Не менш важливим є вибір питальної форми у комунікативному контексті. В цьому випадку необхідно враховувати прагматичний потенціал різних типів питальних висловлювань, котрий є наслідком їх граматичної семантики. У цьому відношенні найменш ввічливими є наказові питальні речення, такі як: *Tell me!, I want you to tell me!*. Іноді таку категоричність можна пом'якшити за рахунок конструкцій типу *Can/Could you tell/give/help me...?*; такі висловлювання розглядаються як ввічливі способи отримання інформації, зокрема під час спілкування незнайомих або малознайомих людей.

Прямі питання, так як і наказові питальні речення, спонукають слухача до відповідної реакції. До того ж серед прямих питань особливе місце посідають заперечно-питальні речення. Таким чином, зазвичай, очікується позитивна реакція з боку слухача, наприклад, *You know that I'm right?*

Достатньо поширеною формою вираження питального мовного акту є розділове питання, яке структурно складається з двох частин, де в першій подається думка мовця про деяке положення справ, а у другій – апеляція до слухача, яка закликає його виявити своє відношення до міркування, яке було висловлене у першій частині. Зазначимо, що під час використання таких питань, важливу роль відіграє тон мовця, наприклад, *You know that I'm right, don't you?* [3, с. 62-63].

Ефективним способом реалізації принципу ввічливості виступає також передача комунікативного наміру у вигляді прохання його здійснити. Структурно таке прохання можна передати за допомогою окремого висловлювання, частини висловлювання та навіть складного речення.

Звичайне розповідне речення виглядатиме не так різко, якщо його подати у питальній формі; можна порівняти: *It would be better for you to go. Wouldn't it be better for you to go?*

Англійські модальні дієслова *would, could, might* також пом'якшують питання, прохання та припущення англійської мови. Питання з *Shall I/we* використовуються для того, щоб ввічливо запитати про вказівки та прийняті рішення, запропонувати поміч, припустити що-небудь, наприклад: *What shall I do to help you?*

У ввічливих питаннях, проханнях, та навіть наказах часто використовуються формули: *Will you...?, Would like... (+ infinitive)?, If you would like...?, Would you mind...?, Do you mind...?*

За допомогою майбутнього часу в англійській мові можна коректно дізнатися про плани інших людей [2, с. 12-14].

Британці часто розпочинають ввічливу розмову питаннями про погоду. Для українців це не є таким розповсюдженим. Натомість, для української мови типовішим є використання інтонації для підкреслення ввічливості та коректності.

Таким чином, можна зробити висновок, що різноманітні питальні речення англійської мови є джерелом англійського мовленнєвого етикету, оскільки саме в таких питальних актах реалізується принцип ввічливості та коректності. Ввічливі форми прохань, питань та навіть наказів, залежно від комунікативної ситуації, можуть містити модальні дієслова, майбутній час дієслова, розповідні та розділові запитання, прямі питання та наказові питальні речення.

Мовна культура особистості є надійною опорою у вираженні думки, передачі людських почуттів. Володіння нормами мовленнєвого етикету будь-якої мови – це свідчення рівня освіченості людини, його культури. Рівень мовленнєвого етикету засвідчує розвиток інтелекту та високої загальної культури особистості.

Перспективою подальших досліджень вважаємо виявлення сленгових особливостей етикетної лексики англійської мови.

Література:

1. Жанэ Д. К. Социальный подтекст языкового общения / Д. К. Жанэ // Образные и экспрессивные средства языка (английского, немецкого, французского). – Ростов–на–Дону : РГПИ. – 1986. – С. 75-80.
2. Левицкая Т. Почему нужны грамматические трансформации при переводе? / Т. Левицкая, А. Фитерман // Тетради переводчика. – М., 1971. – Вып. 8. – С. 12-22.
3. Малюга Е. Н. Функционально-прагматические аспекты английских вопросительных предложений / Е. Н. Малюга. – М. : Макс Пресс, 2001. – 294 с.
4. Манакін В. М. Контрастивна лексикологія і національна – мовна картина світу / В. М. Манакін // Матеріали Всеукр. конф. «Проблеми зіставної семантики». – К. : КДЛУ. – 1995. – С. 20-22.
5. Пінчук О. Ф. Мова, людина, нація / О. Ф. Пінчук // Актуальні проблеми соціолінгвістики. – К. : НМК ВО. – 1992. – С. 34-37.
6. Сахарчук Л. І. Соціальний аспект мовної діяльності / Л. І. Сахарчук // Актуальні проблеми соціолінгвістики. – К. : НМК ВО. – 1992. – С. 16-21.
7. Фабіан М. П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мові : [монографія] / Мирослава Петрівна Фабіан. – Ужгород : Інформаційно-видавниче агентство «ІВА», 1998. – 255 с.